

הערכים שמעבר לזהב

מי מסרב להצעה של מליוני דולרים?
ומי דוחה מתנה של קאדילק חדשה?
פרספקטיבה ייחודית על ערכי התורה והרוח

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

מסכת אבות פרק ו'

לתרומות והקדשות צרו קשר info@jewishinsights.org
נדי להוריד מערכי שיעור נוספים בקרו באתר www.JewishInsights.org/he

Published and Copyright 2024 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500
5784 - 2024

עימוד | מוסי וולוסוב
אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ויסוצקי
אדמיניסטרציה | לוי שמטוב

ועדה מייעצת
הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטון, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - ב.ב. בלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שווייץ

ספרדית
תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית
תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז
עימוד | לוי אלבז

פורטוגזית
תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

רוסית
תרגום ועריכה | הרב אלכסנדר גרישין
עימוד | ח. וולף

משרד השלוחים
יו"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים
הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג
משתתף בעריכה | הרב שלום בער חזן

עברית
עריכה לשונית | הרב לוי שייקביץ
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית
תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זוזגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרב' במומבאי, הודו

תוכן השיעור

א. הצעה שאי אפשר לסרב לה.....5

רבי יוסי בן קיסמא קיבל הצעה כספית מפתה מאד, בכדי שיעבור לגור במקום שאינו של תורה, אך סירב לה.

נשאלת השאלה, האם לא היה נכון יותר להיענות לעסקה ולזכות במצוות צדקה? אכן, יש ערך ללימוד תורה מתוך צמצום והסתפקות במועט (מקור 1), אך הוא יכל להשתמש בכסף בשביל לתת צדקה לאחרים! כמו כן, ישנם מקורות אחרים שמפליאים את לימוד התורה מתוך עושר. (מקורות 2, 3).

בכדי לנמק את החלטתו, מביא רבי יוסי לכך ראיה מדברי דוד המלך בלהילים "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף". לדוד המלך היתה הבנה בכסף ובעשיית צדקה, ובכל זאת הוא כותב בספר הלהילים, שהתורה חשובה לעין ערוך מהכסף.

סיפור – רבי יוסי בן פזי, התחיל ללמוד בשביל לזכות בעושר, אך לאחר מכן הבין, שהתורה חשובה הרבה יותר.

ב. התורה משפיעה בעולם?.....9

מעלת התורה ניכרת בכך שהיא משפיעה על העולם כולו. זה ניכר בעובדה, שבלויית המת – שאז מציינים את ה'שורה התחתונה' של חיי האדם, המלווים מדגישים את תורתו ומעשיו הטובים, ולא את גודל עשרו (אין מלווין לו אלא תורה ומעשים טובים).

לא רק בלוויה, אלא בכל משך חיי האדם, התורה היא זו שמדריכה אותו איך לחיות בצורה נכונה (בהתהלך תנחה אותך).

יותר מכך, התורה משפיעה לא רק על האדם הלומד ועל העולם הסובב אותו, אלא אפילו על גדולי רומי. כפי שמתבטא בעובדה שגדולי רומי הלכו ללוויית רבי יוסי בן קסמא לחלוק לו כבוד אחרון.

ג. לא להיות מונח בענייני העולם.....11

ההוראה מסיפורו של רבי יוסי בן קסמא היא שכל יהודי צריך לתעדף נכון את הערכים החשובים בחייו, ולזכור שהעיקר זה לימוד התורה, ולא כסף וזהב.

סיפור – הרבי סירב לקבל מכונית חדשה, והסביר שזה לא תופס אצלו מקום.

האדמו"ר הזקן מסביר בתניא, שאדם אחד לא יכול לשפוט אדם שני, משום שהוא לא עומד במקומו, ולא חווה את הנסיון שיש לאחר. נמצאנו למדים, שאדם שחווה נסיון, ועמד בו, מלבד העובדה שיש לו זכויות רבות (מקור 4), הוא זה שיכול לתבוע גם מאחרים לנהוג כך.

מלכתחילה, אנו מעדיפים לוותר על ניסיונות ומבקשים מה' שלא יעמיד אותנו בהם (מקור 5) אבל מי שעבר את החוויה הזו בהצלחה, זוהי מעלה גדולה, והוא יכול לתבוע מאחרים לנהוג כך. ולכן, דווקא רבי יוסי בן קסמא, שעמד בניסיון, הוא זה שמעורר אותנו על כך.

סיפור – הגמרא מספרת על שלשה צדיקים שונים, שעמדו בניסיונות העוני, העושר, והיופי, והם אלו שמחייבים כל אחד מאיתנו, לעמוד בניסיונות דומים.

פתיחה

בפרק השישי של פרקי אבות אנו קוראים על התנא רבי יוסי בן קיסמא, שקיבל הצעה מפתה שקשה לסרב לה: להעתיק את מקום מגוריו לעיר אחרת, תמורת סידור כלכלי נדיב מאוד. מדוע סירב רבי יוסי בן קיסמא? והרי הוא יכל להשתמש בכסף לפחות בשביל לתת צדקה ביד רחבה! מדוע הוא דחה בשתי ידיים את ההצעה, ונשאר ללמוד במקומו? שיעור שמדגיש לנו את סדר העדיפויות הנכון בחיים.

שיעור זה

משיחת שבת פרשת פנחס ה'תשמ"א, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשמ"א כרך ד', עמוד 179 ואילך

א. הצעה שאי אפשר לסרב לה

משנה ט'

אמר רבי יוסי בן קסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזירתי לו שלום.

לתלמיד
עמ' 3

אמר לי: "רבי, מאיזה מקום אתה?"

אמרתי לו: "מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני".

אמר לי: "רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות?"

אמרתי לו: "בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל: 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'.

ולא עוד, אלא שבשעת פטירתו של אדם, אין מלווין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר: 'בהתהלךך תנחה אתך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך'. בהתהלךך תנחה אתך, בעולם הזה, בשכבך תשמר עליך, בקבר, והקיצות היא תשיחך, לעולם הבא. ואומר: 'לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות'."

<< הרבי

למה הוא לא לקח את הכסף?

לכאורה, יש מקום לומר שרבי יוסי בן קסמא היה צריך לקבל את הצעתו של אותו אדם, לא בשביל עצמו, אלא כדי לקיים מצות צדקה, כי כאשר יתן לו "אלף אלפים דנרי זהב ואבנים טובות ומרגליות", יוכל רבי יוסי בן קסמא לתמוך ולהחזיק בשיבות ובתלמידי חכמים לומדי תורה, כמסופר בכמה מקומות אודות כמה וכמה תלמידי חכמים שהיו עניים מרודים, ואם כן, כאשר יהיו לרבי יוסי בן קסמא "אלף אלפים דנרי זהב ואבנים טובות ומרגליות", יוכל לתמוך באותם תלמידי חכמים, שיוכלו ללמוד את התורה מתוך עושר!

לתלמיד
עמ' 3

השאלה: מדוע הוא סירב להצעה? למה לא ללמוד תורה מתוך עושר רב, שיאפשר לו לקיים את מצוות הצדקה בהיקף גדול?

ואף על פי ששנינו בפרק זה⁴, "כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, וחיי צער תחיה", הרי זה רק בנוגע להנהגתו בעצמו, ולא בנוגע לזולת!

3. חגי ב, ח.
4. משנה ד'

1. תהלים קיט, עב.
2. משלי ו, כב.

מקור 1 פרקי אבות, פרק ו', משנה ד'

כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. אם אתה עשה כן - 'אשריך וטוב לך': 'אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא'.

לתלמיד
עמ' 4

נכון שכתוב שדרך התורה הוא ללמוד מתוך עוני וצמצום הצרכים הגשמיים... אך, ראשית, זה רק בקשר לחיי הצדיק עצמו, ועדיין הוא יכול להשתמש בכסף בשביל לתת צדקה לאחרים!

ושנית: גם ביחס לחיי הצדיק עצמו יש מעלה בלימוד מתוך עושר, כפי שנראה בשתי המשניות הבאות:

<< הרבי

ואדרבה: ישנה מעלה גדולה ביותר בלימוד התורה מתוך עושר, וכמאמר המשנה "כל המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר", וכמו שכתוב בפרק זה⁷ "הנוי והכח והעושר וכו' נאה לצדיקים כו'".

לתלמיד
עמ' 4

מקור 2 פרקי אבות פרק ד', משנה ט'

רבי יונתן אומר: "כל המקיים את התורה מעני - סופו לקיימה מעושר. וכל המבטל את התורה מעושר - סופו לבטלה מעני".

לתלמיד
עמ' 4

מקור 3 פרקי אבות פרק ו', משנה ח'

רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון בן יוחאי אומר: "הנוי והכח והעושר והעבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם".

לתלמיד
עמ' 4

רבי שמעון בן מנסיא אומר: "אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים, כלם נתקדמו ברכי ובבניו".

<< הרבי

גם דוד אמר כך – טוב לי תורת פוך

ועל זה ענה רבי יוסי בן קסמא - "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה".

לתלמיד
עמ' 4

והנה, על חידוש גדול כזה, צריכים ראיה - ועל זה אומר רבי יוסי בן קסמא "וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל: טוב לי תורת פוך מאלפי זהב וכסף".

והביאור בזה:

לדוד המלך היה ריבוי כסף וזהב, כי הוא כבש ריבוי ארצות, וכולם העלו לו מס. ומובן שריבוי הכסף והזהב לא היה אלא לצורך עניני המלוכה, שהרי נאמר⁸ "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד", "אלא כדי ליתן אספניא - שכר חיילות כו' הנכנסין ויוצאין עמו כל השנה"⁹ - על דרך ש"לא ירבה לו סוסים"¹⁰ אלא כדי צורך המלוכה. ועל דרך זה היה צריך לריבוי כסף וזהב כדי לקיים מצות צדקה וכו'.

8. שופטים י"ז, יד.
9. סנהדרין כא, ב ובפרש"י.
10. שופטים שם. טז.

5. תהלים קכח, ב.
6. אבות פרק ד' משנה ט'
7. משנה ח'

ואם כן, היה דוד המלך יכול לעשות חשבון שהכסף וזהב הוא דבר חשוב ביותר, כי צריכים זאת לצורך ענייני המלוכה, הנהגת המדינה, קיום מצות הצדקה וכיוצא בזה, ואף על פי כן אמר דוד המלך "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

אבל עדיין יכול לבוא יהודי ולטעון: כיצד יכול הוא להידמות לדוד המלך, שהנהגתו תהיה כאופן הנהגת דוד המלך?!

הנה על זה מדגיש רבי יוסי בן קסמא שדוד המלך כתב זאת בספר תהלים. משום שדוד המלך נקרא "נעים זמירות ישראל"¹¹, והיינו, שהמזמורים של ספר תהלים אמרם דוד המלך בשם כל ישראל, ועל פי זה מובן שהעניינים הכתובים בספר תהלים שייכים לכל אחד ואחד מישראל.

סיפור נוס של זהב (על פי זהר, לך לך פ"ח, א)

הרעיון של לימוד התורה חשוב יותר מכל הכסף שבעולם, מתבטא בסיפורים נוספים מההיסטוריה היהודית.

נספר סיפור נוסף שממחיש את הנקודה הזאת.

מסופר על האמורא רבי אבא שחי בבבל במאה הרביעית לספירה. בנוסף לכך שהיה תלמיד חכם גדול הוא גם היה איש עשיר שעסק במסחר המשי, והוא עלה לארץ ישראל. בארץ התיישב בטבריה, הקים ישיבה "והוא היה הולך ומכריז: "מי שרוצה עושר - יבוא ויעסוק בתורה". היו מתאספים אליו אנשים רבים לעסוק בתורה.

רווק אחד גר בשכונתו, יום אחד בא אל רבי אבא ואמר לו: רבי, רוצה אני ללמוד תורה כדי שיהיה לי עושר. אמר לו רבי אבא: ודאי יהי כדברך. אמר לו: מה שמך? אמר לו: יוסי. אמר לתלמידיו שיקראו לו רבי יוסי בעל העושר והכבוד. ישב ועסק בתורה.

לימים, בא לפניו ואמר לו: רבי, היכן הוא העושר? אמר רבי אבא בליבו: משמע שאינו לומד לשם שמים. נכנס לחדרו (ובליבו חשב להעניש אותו על כך שהוא לא מעריך את התורה) ושמע קול משמים שהיה אומר: "אל תעניש אותו, כי אדם גדול יהיה". חזר אליו ואמר לו: שב בני שב, ואני אתן לך עשירות.

בתוך כך בא איש אחד ובידו כלי של פז (הזהב הכי מזוקק), הוציא, והבריק אור בבית. אמר לו: "רבי, רוצה אני לזכות בתורה, ואני בעצמי לא זכיתי להבין בתורה, ומחפש אני מישהו שיעסוק בתורה בשבילי. כי יש לי עושר רב שהניח לי אבי, שבעת שישב על שולחנו היה מסדר עליו שלוש עשרה כוסות כגון אלו, ואני רוצה לזכות במצות לימוד התורה, ומוכן לתת בעד זה עושר".

בהלכה היהודית מקובל שאדם שאין באפשרותו ללמוד תורה, אם זה בגלל שהוא עסוק מדי ואין לו את הזמן ללמוד תורה, או בגלל שהוא מעולם לא למד לקרוא וכיוצא בזה ולכן הוא לא מסוגל ללמוד, אדם כזה עושה הסכם עם יהודי אחר שילמד עבורו תורה, ושניהם מתחלקים בזכות של מצות תלמוד תורה.

התורה מבטיחה שכר על לימוד תורה, כמו שאנו קוראים בפרשה השנייה של שמע, "ולמדתם אותם... לדבר בם" – מי שילמד תורה הקב"ה מבטיח לו "למען ירבו ימיכם וימי בניכם" (עקב, יא יט-כא). כמו"כ התורה אומרת "אם בחוקותי תלכו", ואומר רש"י: "שתהיו עמלים בתורה" (בחוקותי כו, ג) ואז מובטחים כל הברכות, "ונתתי

גשמיכם בעתם" פרנסה, שלום וכו'.

לכן זהו נוהג מקובל בעם היהודי לעשות שותפות כזאת. הבסיס לשותפות הזאת הם השבטים יששכר וזבולון. בסוף ספר דברים על הפסוק "שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך" אומר רש"י: "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה" (דברים לג, יח).

את אותה שותפות ביקש היהודי הזה לעשות.

רבי אבא שמח מאוד שהנה הקב"ה שלח לו משהו שמוכן לשלם על לימוד תורה, וכאן בישיבה יש לו את המועמד המתאים ביותר. הוא קרא לרבי יוסי ואמר לו: "עסוק בתורה, ואדם זה ייתן לך עושר". נתן לו את אותה כוס של פז... ישב ועסק בתורה, ואותו האיש היה נותן לו עושר.

לימים, נכנסה חמדת התורה במעיו. יום אחד מצא רבי אבא את רבי יוסי שהיה יושב ובוכה, אמר לו: על מה אתה בוכה? אמר לו: כיצד מניח אני את חיי העולם הבא בשביל העושר? איני רוצה אלא לזכות בתורה לעצמי. אמר רבי אבא לעצמו: עכשיו משמע שהוא לומד לשם שמים.

קרא לאותו האיש, ואמר לו: קח העושר שלך ותן אותו ליתומים ועניים, ואני אתן לך חלק גדול יותר בתורה בכל מה שאנחנו לומדים. החזיר לו רבי יוסי את הכוס של הפז. ועד היום לא ניטל השם בן פזי ממנו ומבניו, וזהו רבי יוסי בן פזי. וזכה להרבה תורה, הוא ובניו, שאין לך שכר טוב בעולם כמי שעוסק בתורה ומקיימה.

ב. התורה משפיעה בעולם

<< הרבי

וממשיך רבי יוסי בן קסמא ואומר: "ולא עוד, אלא שבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר "בהתהלךך תנחה אותך וגו'".

והביאור בזה:

לכאורה אפשר לחשוב שכל האמור לעיל בנוגע למעלת לימוד התורה. הרי זה רק בנוגע לאדם עצמו, ואין זה פועל ומשפיע בנוגע לעניני העולם.

ועל זה אומר רבי יוסי בן קסמא ש"בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו, אלא תורה ומעשים טובים בלבד":

בשעת פטירתו של אדם, כאשר עושה את הסך-הכל מכל מעשיו ופעולותיו בעלמא דין, הרי הוא רואה ש"אין מלוין לו אלא תורה ומעשים טובים בלבד". היינו, שהתורה פועלת פעולתה גם בנוגע לעניני העולם.

השורה התחתונה

וזהו הדיוק במה שכתוב "אין מלוין לו כו'":

כללות הענין של לוויה שייך כאשר המלוה נמצא באותו מקום ששם נמצא זה שמלוין אותו, והיינו, שבעת הלויה (רח"ל) נמצא גופו באותו מקום ששם נמצאים הכסף והזהב וכו', ואף אל פי כן, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא "תורה ומעשים טובים בלבד". שמזה מובן שלימוד התורה פועל ומשפיע גם בעניני העולם, שלכן, כאשר עושה את הסך-הכל מכל משך ימי חייו, הרי הוא רואה שרק תורה ומעשים טובים מלוין אותו.

ההדגשה היא, שלא רק בעולם הבא רואים שמה שמלווה את האדם הן התורה והמצוות ולא הכסף והזהב, אלא גם בטקס ההלוויה, שמתקיים בעולם הזה שבו כסף וזהב תופסים מקום, מה שמודגש בדברי המספידים זה לא כמה כסף וזהב היה לנפטר, אלא כמה תורה הוא למד וכמה מצוות הוא קיים. כלומר, שגם בעולם הזה, בשורה התחתונה, מה שמלווה את האדם זו התורה.

וכדי להדגיש שרק תורה ומעשים טובים מלוין את האדם - הרי הוא מוסיף ומפרט "לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות", היינו, שאף אחד מענינים אלו אינו מלוה אותו, "אלא תורה ומעשים טובים בלבד".

מצפן לחיים

ועל זה מביא ראיה מהפסוק "בהתהלךך תנחה אותך - בעולם הזה":

לתלמיד
עמ' 6

לתלמיד
עמ' 6

לתלמיד
עמ' 6

הדבר היחיד שמנהיג את האדם בעולם הזה - הרי זה ענין התורה בלבד, כי דוקא על ידי לימוד התורה הרי הוא יודע כיצד עליו להתנהג בכל עניני העולם, מאחר שהתורה פוסקת כיצד צריך להתנהג בכל פרט ופרט שבחיי האדם.

וכמובן, שלא שייך לומר שמצות תפילין (לדוגמא) מנהיגה את האדם, אף על פי ש'הוקשה כל התורה כולה לתפילין'¹² - כי כאשר מדברים אודות הדבר שמנהיג את כללות האדם, הרי זה ענין התורה בלבד.

ויתירה מזו: המעשים טובים באים כתוצאה מפסקי דיני התורה, היינו, שהתורה שהיא מנהיגה את האדם פוסקת שהאדם צריך לעשות מעשים טובים כו'. וכמאמר רבותינו ז"ל¹³ "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

כאן יש עליית מדרגה: לא רק שבזמן ההלוויה מבינים שבשורה התחתונה הדבר היחיד ש"מלווה את האדם" זו התורה, אלא במהלך כל החיים, מה שמנחה את האדם זה התורה. התורה מלמדת אותו איך לנהוג בדרך ארץ עם הסובבים אותו, איזה מעשים טובים לעשות וכן הלאה.

משפיעה גם על העילית של רומי

נוסף לזה:

מצינו בגמרא¹⁴ שכאשר נפטר רבי יוסי בן קסמא "הלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול".

והנה, אותם "גדולי רומי" שהלכו ללוותו, לא נעשו בעלי תשובה, אלא הם נשארו רשעים כמקודם (ועד שהגמרא מספרת ש"בחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה", והיות שלימוד התורה היה אז נגד גזירת המלכות, הרגו אותו, והוא היה אחד מעשרה הרוגי מלכות), ואף על פי כן, באו ללוות את רבי יוסי בן קסמא.

ומזה רואים עד כמה התורה פועלת בעולם - היינו, שמצד גודל מעלתו בלימוד התורה, הרי זה פעל בכללות העולם, עד שגדולי רומי הלכו לקברו.

וענין זה מתאים עם תוכן דברי רבי יוסי בן קסמא שבמשנתנו בנוגע לגודל מעלת התורה - שהתורה פועלת גם בעניני עולם הזה, "בהתהלך תנחה אותך - בעולם הזה". ועד שלימוד התורה שלו פעל שגדולי רומי גם יבואו ללוותו.

14. ע"ז יח, א

12. קידושין לה. א
13. קידושין מ, ב

ג. לא להיות מונח בענייני העולם

<< הרבי

ההוראה מכל האמור בעבודת האדם:

לתלמיד
עמ' 8

דברי רבי יוסי בן קסמא הם הוראה לכל אחד ואחד מישראל בנוגע לאופן הנהגתו, שלא צריך להיות מונח בענייני העולם, כסף וזהב, אלא כל חפצו ורצונו צריך להיות בלימוד התורה!

ובדוגמת אופן הנהגת דוד המלך, שאף על פי שהיה לו ריבוי כסף וזה, מכל מקום, הדגיש ואמר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

סיפור המכונת החדשה שרצו לתת לרבי

בשנת תשמ"ו, רצה אחד מעשירי החסידים לרכוש עבור הרבי מכונת חדשה. המכונת הישנה של הרבי הייתה כבר ישנה ובלויה, והוא הרגיש שהגיע הזמן למכונת הבאה.

בלי לספר לרבי, הוא יצר קשר עם המזכירים, קנה את המכונת, וביום בהיר אחד, הנהג שבא לקחת את הרבי, הגיע עם המכונת החדשה.

הסיפור התרחש בפורים קטן תשמ"ו, וכך מופיע התיאור ביומן שכתב אחד מתלמידי הישיבה: (התפרסם ב'התקשרות' גליון ב', עמודים 15-16):

בשעה 3:40 יצא הרבי מחדרו – בדרך לנסיעה לאוהל חותנו נ"ע – וחילק צדקה לילדים שעמדו בדרכו. בעומדו ליד המדריגות האחרונות שליד המדרכה, העיף מבט על המכונת החדשה.

הרבי התקרב למכונת. ליד הדלת עמד הנהג, ר' חיים יהודה קרינסקי. מצידו של הרבי עמד המזכיר ר' יהודה לייב גרונר. פני הרבי הרצינו והוא שאל – תוך סימון פליאה בידו הק' – את הרב קרינסקי: "וואָס איז דאָס?" (=מה זה?).

הרב קרינסקי ענה: "פלוני בן פלוני נתן מתנה".

הרבי: "גיב דאָס אים צוריק, שונא מתנות יחיה, איך גיי ניט פאַר'ן מיט דעם" (=החזר לו זאת, שונא מתנות יחיה, אינני מתכוון לנסוע בזה).

והרבי המשיך: "וואו איז די אַלטע קאַר וואָס מיר זיינען גיפאַר'ן מיט דעם נעכט'ן?" (=היכן המכונת הישנה בה נסענו אתמול?)

הרב קרינסקי הראה באצבעו לעבר המכונת הישנה (שעמדה לא הרחק מהספרייה הסמוכה), והרבי, בתנועות זריזות, סימן לקרב את המכונת הישנה לכאן ואת החדשה להעמיד שם.

כשהובאה המכונת הישנה שאל הרבי שוב: "דאָס איז די קאַר?" (=זוהי המכונת?). נכנס, ומיד, בטבעיות, כדרכו בקודש, הוציא מהמעטפה ספרים ודפים וכו' והחל לעיין בהם.

כל הפרשה הסתיימה אחרי כארבע דקות, אולם כחודשיים לאחר מכן בעיצומה של התוועדות שבת-קודש פרשת קדושים, ב' דר"ח אייר ה'תשמ"ו הרבי התייחס במפתיע לאותו אירוע:

ולא מבעי בנוגע לדברים האסורים, אלא אפילו בנוגע לענייני הרשות, ענייני מותרות כו', שצריך להיות באופן של "והתקדשתם", "קדש עצמך במותר לך" – שצריך להיות לפעמים באופן של "סור מרע", היינו, לפרוש מענייני מותרות באופן של אתכפיא.

ובזה נכללת פרישה והבדלה מענייני הרשות גם כאשר מנסים להלכיש זאת ב"אצטלא של קדושה", ולדוגמה: קניית מכונית חדשה כד שיוכל להגיע במהירות יתירה למחוז חפצו – למלא את שליחותו של הקב"ה!...

ומכיון שהגענו לדבר על זה – ישנם כאלו שרוצים לערב גם אותי בעניין זה, באומרם שיש צורך במכונית חדשה מטעם הנ"ל, ומה גם – מוסיפים לטעון – שריפוד המושב השתפשף, ובמילא, הרי זה היפך ההנהגה של "ביופיו תחזינה עיניך".

ובכן, בנוגע אלי – הרי מלכתחילה לא שייך בזה עניין של סור מרע, אתכפיא וכו', מכיון שכל המושג של מכונית חדשה אינו תופס מקום אצלי כלל, אין לי שום מושג בזה! בשבילי – טובה גם המכונית הישנה, מכונית שדרכה פעלו הרבה עניינים חשובים, ובמילא, יכולה לשמש גם בעתיד, ובפרט – שתיכף ומיד ניסע עם "ענני שמיא"... ואז לא יצטרכו למכונית! ומכיון שכן, הרי ביחס אלי אין הדבר בבחינת אתכפיא כלל וכלל!

<< הרבי

כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר תבע פעם מיהודי אחד שיעסוק בתורה, ולא יהיה מונח בעניני העולם - אמר אותו יהודי: "מאין יודע ומשיג הרבי את התענוג שלו בעניני העולם, שיכול לומר לו שלא יהיה מונח בעניני העולם? לרבי אין שום השגה בעניני העולם, ואם היה יודע עד כמה הוא מתענג מעניני העולם, לא היה תובע ממנו שלא יהיה מונח בזה!".

ועל דרך המבואר בתניא¹⁵ בנוגע למאמר רבותינו ז"ל "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", ש"מקומו גורם לו לחטוא להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות כו' ויצרו בוער כאש בוערה מאופה כו'", מה שאין כן בנוגע למי שאינו מחומם כל כך בטבעו כו'.

אדמו"ר הזקן מסביר בתניא מדוע אל לו לאדם לשפוט אדם אחר, משום שאיננו נמצא ב"מקומו". ייתכן שאותו אדם פרנסתו היא במקומות בהם יש פיתויים רבים, והוא עצמו אדם חם מזג, ולכן הוא נכשל. ואילו אתה, לא מתפרנס שם, או שבטבעך אתה קר רוח, ולכן אינך נכשל.

על פי זה, אמר האיש לרבי הקודם, אילו היית במקומי ומבין כמה תענוג יש לי מהעולם הזה, לא היית דורש ממני להתנתק מזה.

הנה על זה באה ההוראה מדוד המלך, שהוא "הקים עולה של תשובה"¹⁶ - שדוד המלך ידע והבין בעניני עולם הזה, כאמור לעיל שהיה לו ריבוי כסף וזהב, ואף על פי כן אמר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".

לתלמיד
עמ' 8

15. פרק ל'
16. מו"ק טז, ב.

כולם מסכימים שלדוד המלך הייתה הבנה בחיי העולם הזה. היה לו הרבה כסף וכבוד. אם גם הוא אומר שטוב לי תורת פך, זה מחייב כל אדם... גם אנשים עם 'עולם הזה' גדול.

מעלת העומד בניסיון

וזהי המעלה שישנה לאחר שהאדם בא לידי ניסיון ועמד בניסיון, לגבי אדם שלא נתנסה כלל בענין זה. וכסיפור הגמרא בנוגע לאמורא שעמד בניסיון, ואחר כך "נפל מהגג לארץ ובא אליהו הנביא וקיבל אותו".

לתלמיד
עמ' 8

מקור 4 תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף מ', עמוד א' (בתרגום וביאור אבן ישראל)

רב פהנא היה מוכר סלי נשים קלועים מנצרים של דקל.
באחד הימים תבעה אותו גבירה אחת לחטוא עמה.
אמר לה: "אקשט את עצמי לפני כן". עלה רב פהנא לגג ונפל מהגג לארץ.
בא אליהו הנביא וקבל אותו בידי, וכך הציל אותו.
אמר לו אליהו לרב פהנא: "הטרחת אותי ארבע מאות פרסה כדי לבוא אליך להצילי?".
אמר לו רב פהנא: "מי גרם לי להגיע לידי מעשה זה, האם לא העניות? שהרי בגללה הייתי נזקק להתעסק בעסוק כזה עם נשים".
נתן לו אליהו סל מלא דינרים, כדי שלא יצטרך עוד לעסק בכך.

לתלמיד
עמ' 8

לתלמיד
עמ' 9

<< הרבי

ועל דרך זה בנוגע לרבי יוסף בן קסמא, שהוא עמד בניסיון זה - כמסופר במשנה שאותו אדם הבטיח לתת לו "אלף אלפים דנרי זהב ואבנים טובות ומרגליות", כדי שיבוא לדור במקומו, ורבי יוסי בן קסמא עמד בניסיון ואמר לו "אם אתה נותן לי כל כסף וזהב כו' שבעולם, איני דר אלא במקום תורה", ומאחר שהוא נתנסה בניסיון זה ועמד בו, הנה לו נאה ולו יאה לתבוע מכל אחד ואחד מישראל להתנהג בפועל באופן האמור.

לתלמיד
עמ' 9

אלו שעמדו בניסיון, כמו דוד המלך ורבי יוסי בן קסמא, הם יכולים לתבוע מהציבור לעמוד בכך.

ומובן בפשטות שלכתחילה אסור לאדם להעמיד עצמו בניסיון, וכמו שאנו מבקשים בכל יום קודם התפלה "אל תביאנו לא לידי ניסיון כו'".

מקור 5 נוסח התפילה, ברכות השחר

ויהי רצון מלפניך, ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתרגילנו בתורתך, ותדביקנו במצותיך, ואל תביאנו, לא לידי חטא, ולא לידי עברה ועון, ולא לידי נסיון, ולא לידי בזיון.

לתלמיד
עמ' 9

<< הרבי

וידוע אדם בנפשו, שכאשר יציעו לו "אלף אלפים דנרי זהב ואבנים טובות ומרגליות", בתנאי שיעזוב שכונה שהיא מלאה חכמים וסופרים - יתכן שיסכים להצעה זו, ולא יעמוד בניסיון, בחשבו שמחצית סכום זה יתן לצדקה עבור לימוד התורה!

לתלמיד
עמ' 9

אבל לאחר שבה לידי נסיון ועמד בו, הרי זו מעלה נעלית ביותר.

ולכן נאמרה הוראה זו על ידי רבי יוסי בן קסמא, שהוא נתנסה בנסיון זה, ועמד בו, הרי הוא יכול לתבוע מכל אחד ואחד מישראל להתנהג באופן האמור.

משיחת שבת פרשת פנחס ה'תשמ"א, בלתי מוגה
שיחות קודש ה'תשמ"א כרך ד', עמוד 179 ואילך

מקור 6 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף ל"ה, עמוד ב'

העיקרון שדווקא מי שעמד בניסיון יכול לתבוע מאחרים לעמוד בו, מופיע רבות בספרות היהודית. נקרא כאן סדרה של שלושה סיפורים, שבהם דווקא האדם שעמד בניסיון בכוחו 'לחייב' אחרים לעמוד גם הם במבחן.

הלל מחייב עניים

תנו רבנן: עני וְעָשִׂיר וְרָשָׁע בָּאִין לְדִין (בפני בית דין של מעלה על מעשיהם בעולם הזה),

לתלמיד
עמ' 9

לְעָנִי אומרים לו: "מפני מה לא עסקת בתורה?" אם אומר (כהתנצלות): "עני הייתי, וטרוד במזונותי", אומרים לו: "כלום עני היית יותר מהלל?" (שהיה עני מרוד ובכל זאת לא נמנע בשל כך מהשתדלות).

לתלמיד
עמ' 10

אמרו עליו על הלל הזקן שכל יום ויום היה עושה (=עובד) ומשתפר בטרפציק (=מטבע שערכו חצי דינר). (ומכיון שבאותם דורות לא הניחו להכנס לבית המדרש ללמוד, אלא למי שהיה משלם שכר) - חציו היה נותן (כשכר כניסה) לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתפר, ולא הניחו (=לא התיר לו) שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה (=חלון) כדי שישמע דברי אלהים חיים מפיו שמעיה ואבטליון (=שהיו גדולי החכמים של אותו הדור).

אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת טבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: "אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל, שמא יום המעונן הוא?" הציצו עיניהן (=הביטו כלפי מעלה) וראו דמות אדם בארובה. עלו ומצאו עליו רום שלש אמות (=כמטר וחצי) שלג. פרקוהו (=הסירו מעליו את השלג), והרחיצוהו וסכוהו, והושיבוהו פגגד המדורה. אמרו: "ראוי זה לחלל עליו את השבת" (=שפיקוח נפש תמיד דוחה שבת, אך לגבי הלל על אחת כמה וכמה).

עשיר, אומרים לו: "מפני מה לא עסקת בתורה?" אם אומר: "עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי". אומרים לו: "כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר?" (שהיה עשיר גדול ובכל זאת עסק בתורה).

אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום, שהניח לו (=הוריש לו) אביו אלה עזירות ביבשה (באחוזה), ובנגדן אלה ספינות בים. ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתיפו ומחלל מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה (מהחכמים שהיו באותן מדינות).

פעם אחת מצאוהו עבדיו (=שהוא עובר בתוך העזירות באחוזה, ולא הכירוהו בו שהוא אדונם, כיון שכל זמנו הוקדש ללימוד התורה ולא פגש את עבדיו מעולם), ועשו בו אנגריא (=עבודות כפייה. שחשבו שהוא תושב אחת העזירות האלה וחייב לעבוד עבור בעל האחוזה). אמר להן: "בבקשה מכם, הניחוני ואלך ללמוד תורה". אמרו לו: "חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין (אנו) מניחין אותך". ומימיו לא הלך ויראה אותן (=את כל נכסיו ורכושו), אלא (היה) יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.

רשע, אומרים לו: "מפני מה לא עסקת בתורה?" אם אמר: "נאחזי, ונשרוד ביצרי (=שהיו לי פיתויים מרובים)", אומרים לו: כלום נאחזי היית מיוסף? (שעל אף יופיו, לא גררו הדבר להבטל מן התורה).

אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים (לחטוא עמה). בגדים שלבשה לו שחרית לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית לא לבשה לו שחרית. אמרה לו: "השמע לי!" אמר לה: "לאו". אמרה לו: "הריני חובשתך בבית האסורים!" אמר לה: "ה' מתיר אסורים". "הריני כופפת קומתך!" - "ה' זוקף פופים". "הריני מסמא את עיניך!" - "ה' פוקח עורים". נתנה לו אלה כפרי כסף לשמוע אליה 'לשכב אצלה להיות עמה', ולא רצה לשמוע אליה. (שידע שאם ישמע לה - 'לשכב אצלה' בעולם הזה, ייגזר עליו - 'להיות עמה' לעולם הבא).

נמצא: הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים (שהרי יש דוגמה לכל אלה, שיכול אדם לגבור על פיתוייו וטרדותיו וללמוד תורה).

נקודות לסיכום

- רבי יוסי בן קיסמא דחה הצעה מפתה מ'ספונסר' עשיר שפגש בדרך, מתוך דבקות בערך לימוד התורה על פני עושר חומרני.
- אף שאין סתירה בין התמסרות לתורה לבין רווחה כלכלית, ובמיוחד שזו תאפשר מתן צדקה ביד רחבה, רבי יוסי דבק בדרכו של דוד המלך, שלמרות עושרו הרב אמר "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף".
- היתרון בדבקות בתורה מתבטא בפטירתו של האדם, שאז מלווים אותו רק לימוד התורה ועשיית המצוות שלו, ולא כספו וזהבו. יתירה מזאת, גם בחיי האדם בעולם הזה – התורה היא המצפן שלו לחיים טובים ומוסריים.
- התורה משפיעה, לא רק על הלומד, אלא גם על העילית שבאומות העולם. כפי שראינו שגדולי רומי הלכו ללווייתו של רבי יוסי בן קסמא, לחלוק לו כבוד אחרון.
- ההוראה מכך היא, לא להיות 'מונח' בענייני העולם.
- דווקא אנשים כמו רבי יוסי בן קסמא שעמדו בעצמם בנסיון העושר, יכולים לתבוע מאחרים, לנהוג בצורה דומה.

ציצה לדרך

לא פעם החיים מזמנים לנו פיתויים שונים או הזדמנויות שנראים משכנעים ומוצדקים. במקרים כאלה, כדאי להרים את המבט למעלה, אל גדולי עמנו מדורות עברו, ולספוג השראה מהתמודדותם במצבים דומים. זה יעזור לנו להכריע בעד מה שנכון ולא מה שנדמה כזה.